

T. Klynina

OPERATION ABC-1 AS THE MAIN LINE OF MILITARY STRATEGY THE UNITED STATES AND GREAT BRITAIN AT THE BEGINNING OF WORLD WAR II

The author in his article examines the formation of joint strategic line of Great Britain and the U.S. at the beginning of World War II, noting that the plan "ABC - 1 not only outlining U.S. involvement in the war, but was the first attempt to define the U.S. strategy in general.

Key words: plan "ABC - 1", USA, Great Britain, World War II.

© Т. Клинїна
Надійшла до редакції 11.05.2010

УДК 51(09)

**ІВАН БОРКОВСЬКИЙ – ДОСЛІДНИК
АРХЕОЛОГІЇ ХРАМІВ ТА ДАВНЬОЇ САКРАЛЬНОЇ
АРХІТЕКТУРИ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ****ЯРОСЛАВ ЛЕВКУН,***здобувач кафедри історії України**Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича*

У статті висвітлюється життєвий шлях І. Борковського, чиє ім'я в часи СРСР замовчува-лося, а про нього писали тільки як про чеського археолога, не згадуючи про його галицьке українське коріння. Досліджується внесок ученого у вивчення археології храмів і давньої сакральної архітектури Чехії, аналізуються відкриття І. Борковським залишків костелу Пресвятої Марії Богородиці, двоапсидного храму в Лівому Градці, великі археологічні відкриття на Празькому градці (нині резиденція Президента Чеської Республіки). Знахідки археологіч-них пам'яток І. Борковським дали змогу усунути білі плями в середньовічній історії Чехії.

Ключові слова: "Празька культура", Празький град, костел Марії Богородиці, Лівий Градець, Жалов-Розтоки, Віфлеємська каплиця.

*Порядна людина в складних життєвих
обставинах завжди знайде для себе
правильний шлях.*

Йоганн Вольфганг Гете

Постановка проблеми й аналіз праць, у яких започатковано її вирішення. Проблемою нашого дослідження є наукова й громадсько-політична діяльність учасника визвольної боротьби українського народу (1920-х рр.) І. Борковського, який емігрував до Чехословаччини, завдяки своїй праці й старанням досяг наукових вершин: став академіком ЧСАН, доктором історичних наук, провідним спеціалістом у галузі слов'янської та середньовічної археології, засновником модерної чеської археології.

Його наукова точність і ретельність обробки отри-маних даних археологічних розкопок, уміння докумен-

тувати й робити археологічний об'єкт свідком відкрит-тя, усвідомлення того, що інтерпретація та оцінка мо-жуть із часом змінитися, проте археологічний об'єкт, знахідка залишаться незмінними, робили І. Борковсь-кого незвичайною особистістю, а результат його праці сталою величиною. "Це була скромна, закрита люди-на, яка з великою відповідальністю ставилась до кож-ного археологічного дослідження", - так про українця висловились доктор філософії, провідний спеціаліст інституту археології Яна Марікова під час нашої поїздки й зустрічі в археологічному відділенні на Празькому граді інституту археології ЧАН.

Видатний учений європейського рівня, академік ЧСАН, яким по праву пишається чеська нація, зробив вагомий особистий внесок у вивчення історичних пам'яток культури, сакральної архітектури Чехії періо-ду середньовіччя.

№ 3 (103) травень-червень 2010 р.

Дослідження творчої біографії Івана Борковського розпочато в попередніх працях автора статті [2]. Також у зв'язку з цим слід згадати статті чеських науковців Я. Філіпа [20], Я. Марікової-Кубкової [19], Й. Фроляка [17], З. Сметанки [16]. Разом із тим, до останнього часу висвітлення такого аспекту його діяльності, як дослідження археології храмів та давньої сакральної архітектури Чехії залишалося недостатнім. Вивчення саме цих напрямків діяльності автор ставить на меті в статті.

Виклад основного матеріалу. Народився І. Борковський 8 вересня 1897 року в українській багатотітній сім'ї в селі Чортовець Городенківського повіту Станіславського воєводства (нині Городенківський район Івано-Франківської області).

До недавньої пори його ім'я належало до "забутих" українців, особливо на теренах колишнього СРСР.

І тільки з проголошенням незалежності України (24 серпня 1991 року) про Івана Борковського, чие ім'я з певних причин замовчувалося, а про нього писали тільки як про чеського археолога, не згадуючи про його галицьке українське коріння, уперше заговорили галичани.

Першовідкривач "празької археологічної культури" за словами колишнього Надзвичайного і Повноваженого посла Чеської Республіки в Україні Карела Штіндла, - "приклад доброї співпраці двох народів", "спільна гордість", "не випадково ми ж спільно були в складі Австро-Угорської імперії більше шістдесяті літ (українці і чехи - Я. Л.) [2, с. 24].

Із початком Першої світової війни І. Борковський вступив до лав австро-угорської армії. У складі 58-го піхотного полку поручник Іван Борковський воював на італійському фронті, згодом був переведений на східний фронт. За великий героїзм у боях нагороджений двома цісарськими медалями хоробрості *Signum - Landis*. [17, с. 21].

Після розпаду Австро-Угорської імперії добровольцем зголосився до війська ЗУНР. На невеликий термін був призначений командантом міської варти в Станіславі. Брав участь у боях на Сихівському відтинку українсько-польського фронту в битві за Львів, Чортківській офензиві.

Визвольні змагання для нього продовжилися в III корпусі Української галицької армії (далі - УГА) під командуванням генерала А. Кравса. Під час боїв із військами більшовиків та армією генерала А. Денікіна брав участь у переговорах у штабі Нестора Махна [2, с. 12].

Після кровопролитних боїв і припинення існування УГА восени 1919 року І. Борковський з однополчанами 5-ої Херсонської дивізії дісталися Закарпаття, де здали зброю військам Чехословацької республіки. Там вони були інтерновані в таборі Йозефові [1, арк. 30].

У Чехословаччині І. Борковський успішно закінчив гімназійні курси, здав матуру в 1920 році, відвідував заняття Вищої педагогічної школи, вступив на навчання на філософський факультет Українського вільного університету.

За направленням українського громадського комітету під керівництвом Миколи Шаповала та українсько-чеського комітету табору в Йозефові (Чехословаччина) І. Борковський успішно вступає на навчання в Карлів університет в м. Прага.

Під час навчання в університеті з квітня 1923 року залучався до археологічних досліджень у Празькому граді [16, с. 704].

У 1928-1929 рр. Іван Борковський підготував і захистив дисертацію на філософському факультеті Празького Карлового університету на тему "Про походження культури шнурової кераміки". Написав десятки праць, що стосувалися цієї культури на території Східної Європи й України [2, с. 110].

У той же час продовжує займатись археологією бронзового періоду та працює в спеціальній лабораторії з вивчення кераміки, виявленої при розкопках празького королівського замку. Після від'їзду до Львова Я. Пастернака, який фактично з 1925 - до першої половини 1928 рр. був керівником Чехословацької державної археологічної експедиції з розкопок на Празькому граді, продовжив його дослідження. І. Борковський розширив розкопки свого попередника на значно більшу площу м. Праги й подав повну реконструкцію її забудов під кінець Х ст. [16, с. 705-706].

Археологічні дослідження на Празькому граді із самого початку проходили під пильним контролем канцелярії Президента Чехословаччини. Їх проводив Державний археологічний інститут ЧСАН. Празький град є свідком найдавнішої історії й пантеоном героїв чеського народу, місцем проживання князів Пржемысловичів. Тут бували свята Людмила, святий Вацлав, святий Войтех, Бржеміслав, хронікар Косма [9, с. 5]. Нині це резиденція Президента Чеської Республіки. Град був закладений у час будівництва костелу Пресвятої Марії Богородиці. Перед тим тут було язичницьке культове святилище [Там само]. Однак археологам не вдалося віднайти місце розташування костелу на граді.

Цю складну проблему взявся вирішувати спочатку теоретично, а згодом і практично випускник Карлового університету Іван Борковський.

У 1930 році при будівництві частини Празького замку в проїзді між другим і третім подвір'ям І. Борковським було знайдено кістяки, могили із вапнякових плит та фундаменти (рядовий шар стіни товщиною 56 см, розміщеної на території давнього цвинтаря).

Біля північної сторони стіни виявлено в початковому шарі вапнякові камені, а під ними ями від стовпів якоїсь більш давньої дерев'яної будівлі. На захід від подвір'я вченим віднайдено залишки бруківки двох горизонтів, розміщених один над одним, а далі фундамент чотиригранної башти вапнякової рядової кладки стін, які дуже обгоріли [15, с. 130]. Розкопані будівлі послужили І. Борковському доказом, що під ними повинні знаходитися залишки костелу, пошкоджені більші пізними забудовами.

У 1946 р. І. Борковський продовжив дослідження обабіч проїзду [15, с. 130].

Місце для будови костелу, вважав І. Борковський, вибрано тому, що тут проживали вже прості люди, а не княжа родина і це був центр дохристиянського культу. За текстом стародавньої легенди, яку детально вивчив українець, не можливо було чітко визначити, хто заснував костел. Слов'яни називають князя Борживія, а латиняни князя Спітигніва [8, с. 4-5], І. Борковський приходить до правильного висновку, який згодом підтвердився на розкопках, що князь Борживій заснував старший костел (план якого із чотиристоронньою аксидою вказує на походження із південно-східних областей). Мабуть, після смерті князя Борживія язичники зруйнували костел, і князь Спітигнів, прихильник латинського християнського культу, побудував на його фундаменті костел із новим латинським ритуалом [8, с. 3-6].

Отже, при археологічних розкопках костелу археологом було виявлено кругле каміння бруківки, чотири могили з кістяками, а в шурфах на північ, у переплетенні стін XV, XVI, XVII ст. частину вапнякової рядової стіни, що послужило підтвердженням висновків І. Борковського, що там захована будівля костелу Пресвятої Богородиці [7, с. 71-93].

До більш ґрунтового дослідження цієї ділянки града І. Борковський приступив у 1950 році. Знайшовши письмові повідомлення хроніки Далімила, що храм був

розміщений при дорозі, яка проходила від головних воріт замку, І. Борковський приходиться до висновку: костел був заснований у час, коли замок ще не був місцем проживання чеських князів.

У 1950 році серед багатьох фрагментів будівель храму І. Борковському вдалося віднайти дві могили. Одна з них велика та належала до старшого будівельного періоду костелу, вона була датована вченим кінцем IX століття. Друга молодша, належала до другого будівельного періоду. Саме в ній і був знайдений похований у 36-річному віці князь Спітигнів, а над ним його дружина. Біля її голови знайдено срібні кульчики [8, с. 3]. Ця прикраса й добре знання давніх чеських легенд дозволили І. Борковському прийти до правильних висновків: віднести будівництво костелу до найдавнішого будівельного періоду й визначити засновником костелу Святої Марії Богородиці князя Борживія [8, с. 6].

На цвинтарі, що знаходився навколо костелу, поряд із людськими кістками було знайдено бронзову статуетку розп'ятого Ісуса Христа (X століття), яка первісно була прикріплена до дерев'яного хреста або книги [15, с. 195].

І. Борковському за керамічними знахідками вдалося встановити, що костел був спалений у результаті пожежі приблизно в XIII столітті. Згодом костел і прилегла територія (у XIV столітті) були засипані сланцевим насипом.

Відкритий у 1950 році І. Борковським християнський храм у Празькому замку є найдавнішою сакральною церковною архітектурою Чехословаччини.

У своїй докторській дисертації на тему "Празький град у світлі нових досліджень", яку він захистив у 1961 році, дослідник визначив, що Лівий Градець виник у першій половині - середині IX століття і був церковним центром міста Праги. У Лівому Градці вченому вдалося віднайти й розкопати двоапсидний храм великоморавського князя Борживія і княжни Людмили. Великоморавське князівство - це перша спільна держава чехів і словаків, яка виникла в результаті консолідації слов'янських поселень в IX столітті.

Нині замок Лівий Градець, що був збудований на двох самостійних майданчиках, відділених один від одного великим яром, розташований недалеко від містечка Розтоки-Жалов у західному районі м. Праги.

Східна частина, з костелом святого Клементина, служила "акрополем", західна - передзамковою територією. Загальна їх площа була близько 6,4 га.

При розширенні Еленої вулиці в 1937 році в Празі, неподалік Празького замку, були виявлені три неолітичні культурні ями (лінійно-стрічкової культури), поховання унецької епохи й сім давньочеських поховань. Останні поховання належать періоду, коли територія Празького замку ще не була місцем проживання князів. Усі поховання були кістякові, направлені із заходу на схід, тільки один скелет був похований головою на схід. При кістяках було знайдено скроневе кільце (с-подібної форми), одне скроневе кільце закінчене подвійним "с", скроневі кільця овальної форми із позолоченого дроту, скляні намистинки, залізні ножі, дерев'яні відра із залізними обручами, кераміка (глиняні горшки). При одному кістяку було знайдено срібну сережку (кульчик), виготовлену філігранною технікою. Деякі кістяки лежали на дошках або були ними прикриті. Інші знаходились у трунах.

Автор датує могили VIII-IX століттям і вважає їх дуже важливими для датування території Празького граду [11, с. 146].

У літописі "Хроніка Косми" Лівий Градець описується як княже місце Пшемисловичів. Це місце згадується і в християнських джерелах Чехії.

З 1939 до 1941 і з 1947 до 1954 року у Лівому Градці пройшли масштабні археологічні розкопки під науковим керівництвом І. Борковського. Під сучасним костелом були знайдені сліди фундаменту ротонди часів князя Борживоя, дослідженню підлягали збережені укріплення із дерева, глини, каменю. Городище Лівий Градець існувало з IX до XI століття. Нині Розтоки й Градець приваблюють туристів відреставрованим палацом-садибою з парком, посадженим на місці колишньої готичної фортеці, спогади про яку сягають XIII століття. Одну із вулиць Жалова-Розток названо іменем українця Івана Борковського, який зробив вагомий внесок у дослідження давньочеського пам'ятника історії.

Виявлені при археологічних розкопках дерев'яні предмети матеріальної культури, що поповнили наукові фонди музеїв Праги, потребували якісної консервації для подальшого збереження і призупичення розпаду.

З цією метою І. Борковський розробив нову методику й способи консервації дерев'яних предметів [13, с. 17-20; 14, с. 226-229].

У своїй статті "Новіше способи консервувати дерев'яні предмети, знайдені в часі археологічних дослідів", написаній українською і чеською мовами, учений зазначив, що "...в Україні маємо або будемо мати багато важних об'єктів передісторичних, головні з доби українських князів, що їх потрібно було б дослідити і на місці *in Situ* залишити, щоб були приступні ширшій публіці. Вони мусіли б бути консервовані цим же способом" [13, с. 17-20].

Як бачимо, працюючи на збагачення культури чеського народу, І. Борковський завжди думав про рідний край, Україну, її недосліджені археологічні пам'ятки, які теж потрібно зберегти для майбутніх поколінь українців.

До 1970 року Іван Борковський був чи не єдиний вчений, який протягом усього свого наукового життя досліджував сакральні й інші старовинні пам'ятки Праги. З наукового доробку археолога багато почерпнули інформації й історики у висвітленні правдивої історії Праги римського періоду.

Після цих років археологічними дослідженнями почали займатись уже вчені нової генерації, виховані й самим І. Борковським.

На основі документів нині провідна археологічна установа Чехії - Інститут археології ЧАН увела в науковий обіг поряд із прізвищем Івана Борковського і його справжнє родове прізвище - Борковський-Дунін - як підтвердження козацької спадкоємності вченого з України [6].

Після вивчення й дослідження розкопаних старовинних пам'яток Чехословаччини, які вказували на характер давніх поселень, поховальний ритуал та пов'язані з ним культурні споруди й матеріальну культуру населення в доісторичний та ранньоісторичний період, яке проживало на сучасних теренах Чехії, Іван Борковський не тільки ввів у науковий обіг термін "празька культура", його знахідки археологічних пам'яток дали змогу усунути білі плями в середньовічній історії Чехії.

За великі заслуги народні засідателі уряду м. Праги присвоїли І. Борковському в 1954 році наукову премію за дослідження празьких найстаріших пам'яток, історичне пояснення проблеми Лівого Градця як головного міста Чехії, початку Праги і християнства [18, с. 254].

Підсумком багаторічної науково-дослідницької діяльності на території Празького граду стала книга І. Борковського "Празький град у період княжіння Пржемисловичів (Прага, 1969 р.), що вийшла у видавництві "Пам'ятки нашої давнини" чеською й німецькою

мовами. Праця розширила знання про одну з великих пам'яток чеського народу.

Останнього науковою працею І. Борковського була монографія про результати археологічних розкопок монастиря Святого Георгія в Празькому граді, де було відкрито найдавніший костел Святого Вратислава і знайдено об'єкти романського періоду, у тому числі поховання перших князів Пржемысловичів.

Визначною подією в археологічній науці, що досліджувала сакральну архітектуру Чехословаччини, було видання І. Борковським книги "До питання найдавніших костелів у Празькому граді", у якій він дав вичерпну відповідь професору християнської археології Йозефу Цибулці на його статтю в книзі "Прага" про ідентифікацію костелу Діви Марії Богородиці й незгоду з деякими висновками із цього питання.

Саме слідкуючи за дискусією І. Борковського і Й. Цибулки, директор інституту археології ЧСАН Ярослав Бегм дав пораду українцю охопити ширшу проблематику й обґрунтувати науковість своїх досліджень найдавніших костелів Праги, із чим І. Борковський добре впорався.

Неоціненним внеском І. Борковського в історичну науку є насамперед його розкопки у Лівому Градці та на території Празького граду. У Лівому Градці він продовжив дослідження, що велися з кінця XIX ст., а також розкопки, що їх розпочав професор Карел Гут. Тут І. Борковському вдалося не тільки довести поступове заселення й укріплення городища, документувати зміни, що сталися із часом, а й знайти першу церковну споруду - ротонду Святого Клементя.

Результати розкопок було підсумовано в праці І. Борковського "Слов'янські житла в нових археологічних об'єктах", "Лівий Градець: найдавніше місце перебування Пржемысловичів" (Прага, 1965).

І. Борковський, за словами племінниці Зої Гаюк (громадянки США), доньки рідної сестри Ярослави, наполегливо працював над монографією про результати своїх археологічних розкопок, але, на жаль, не встиг її закінчити. Працю продовжила його друга дружина, чеський археолог Лібуша Янсова-Борковська. Але через серйозну хворобу і їй не вдалося завершити велику працю чоловіка. Шкода, що великий архів І. Борковського, який залишився в дітей Лібуші Янсової (спільних дітей у них не було) може бути втрачений. Про можливість передачі архіву І. Борковського державному археологічному інституту ЧАН ми просили провести переговори Надзвичайного і Повноваженого Посла України в Чеській Республіці Івана Кулебу з родиною Янсових у Празі. Архів І. Борковського - це не тільки першоджерельне вивчення давньої історії Чеської Республіки, але й історія взаємин українського й чеського народів, які проживали спільно в Австро-Угорській монархії на початку XX століття.

Висновок

Отже, для археологічних досліджень Чеської Республіки, праці І. Борковського є основоположними - вони включають дослідження Празького граду, Лівого Градця, давньої сакральної архітектури, храмів та місць, нерозривно пов'язаних із початком історії чеського народу. І. Борковський був єдиним спеціалістом, який проводив історико-археологічне дослідження такого масштабу, працював як археолог-розвідник, намагаючись підходити до проблем не тільки як археолог, а як історик, виконуючи ретельну стратиграфію, яку ми бачимо в усіх його розкопках, пов'язаних із пізнанням романської Праги. Це не тільки цвинтар торговців на Бетлемській площі, а й давній цвинтар у мо-

настирі блаженної Анежки Пржемыславни в Старому граді Празькому.

Слід згадати конкретні результати археологічних знахідок І. Борковського - ротонду Святої Анни (найдавнішого періоду будівництва комплексу, у тому числі й частини костелу Тамплієрів).

Праця з історії Праги - це певне узагальнення його міркувань про процес заселення Праги, виникнення міста і найдавніші знахідки, що пов'язані з керамікою празького типу. Через багато років нові археологічні знахідки, зокрема на Малостранській площі, довели правильність теорії І. Борковського про пріоритет заселення околиць Празького замку і лівого берега річки Влтави.

Таким чином, удалося практично розв'язати питання городищ у Празькій котловині.

Будівельні роботи на території Празького граду в східній стороні дали змогу І. Борковському дослідити етапи заселення, фортифікацію з X до XVI ст., знайти давню частину ранньосередньовічного укріплення. Під час реконструкції романської Чорної вежі простежити окремі фази заселення, а також поступове перетворення бургграфств періоду Відродження на будинок чехословацьких дітей. У результаті було одержано відомості про романське укріплення.

У вересні 2007 року в м. Чернівцях за участю науковців Інституту археології ЧАН у стінах Національного університету ім. Ю. Федьковича пройшла міжнародна наукова конференція, присвячена 110-й річниці з дня народження І. Борковського, на якій дано високу оцінку його праці на теренах Чеської Республіки для розквіту нині добрих взаємин двох європейських народів - українців і чехів [19, с. 838-839].

Ім'я Івана Борковського, його життєвий і науковий шлях варті, щоб про них знала громадськість України, за яку він боровся зі зброєю в руках у далекі 1914-1920 роки XX століття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Центральний Державний архів вищих керівних органів України (далі -ЦДАВО України). - Ф. 3858. - Оп. 1. - Спр. 339. "Родословна І. Борковського - студента філософського факультету Українського Вільного університету у Празі (зимовий семестр 1921 - 1922 pp.)". - С. 230.
2. Левкун Я. Археолог Іван Борковський : Повернення у славі в Україну / Я. Левкун. - Снятин : Прут-Принт, 2007. - С. 230; Левкун Я. Іван Борковський - громадсько-політичний діяч, січовий стрілець і представник Празької школи української археології / Я. Левкун // Схід. - 2009. - № 8 (99). - С. 26-31.
3. Павленко С. Герой Моторошної легенди / С. Павленко // Голос України. - 11 лютого 2010. - № 24 (4774).
4. Новий Завіт / Святе письмо. - Рим, 1990. - С. 352.
5. Дунін-Борковський Василь Андрійович [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://siver-info.com/publ/50-1-0-95>.
6. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://cs.wikipedia.org/wiki/Ivan_Borkovsky.
7. Borkovsky I. Vyznam obievu nejstarsiho kostela na prazskem hrade / I. Borkovsky. - Praha, 1951. - II. Objev njevo kosnela na prazskem hrade. - S. 71-93.
8. Borkovsky I. Hrobka v nejstarsim kostele na prazskem hrade : Archeologicke rozhledy / I. Borkovsky. - Praha, 1951. - III. Archeologicke rozhledy ; II. 1951. Vydava statni archeologicky ustav v Praze. - S. 3-6.
9. Borkovsky I. O Pocatcich prazskeho hradu o nejstarsim kostele v Praze. Matices ceska orbis / I. Borkovsky. - Praha, 1949. - S. 94.
10. Borkovsky I. Staroceske pohrebisste Poblize Prazskeho hradu. Historica slavaca / I. Borkovsky. - Praha, 1947. - S. 145-152, 225, 235.
11. Borkovsky I. Staroceske pohrebisste Poblize Prazskeho hradu. Ceskoslovenska Akademie ved. Archeologicke rozhledy / I. Borkovsky. - Praha, 1953. - S. 146.

12. Borkovsky I. Rekonstrukce Pražského hradu na sklonru desateho století. Archeologické rozhledy / I. Borkovsky. - Praha, 1956. - S. 32, 49-52, 135-136, 141-142.

13. Borkovsky I. Pjznamky ke konservovani dreva na Pražském hrade ZPP. 5 / I. Borkovsky. - Praha, 1941. - S. 17-20.

14. Borkovsky I. Konzerva ce keramiky. Archeologické rozhledy. 3 / I. Borkovsky. - Praha, 1951. - S. 226-229, 283-292.

15. Borkovsky I. Kostel panny Marie na Pražském Hrade. Památky Archeologické ročník XLIV / I. Borkovsky. - Praha, 1953. - S. 129-196.

16. Smetanka Zdenek. Personalía vzpomínka na Ivana

Borkovského. Archeologické rozhledy 49 / Zdenek Smetanka. - Praha, 1997. - S. 704-706.

17. Frolík J. IVAN BORKOVSKÝ (8.9.1897-17.3.1976) : (презентація) Oddelení Pražský Hrad Archeologický ústav AVCR / J. Frolík. - Praha, 1986. - S. 1-21.

18. Vedecká cena hlavního mesta Prahy : Vestník Ceskoslovenské Akademie. VED. roc. 64. 1955. - Praha, 1955. - S. 254.

19. Marikova-Kubkova J. Ivan Borkovsky. Archeologické rozhledy / J. Marikova-Kubkova. - LIX., 2007. - S. 838-839.

20. Filip I. Ivan Borkovsky / I. Filip // ARCHEOLOGICKE ROZHLEDY. - S. 429-432. - (Ceskoslovenska Akademie VED ROCNIK 4).

Y. Levkun

IVAN BORKOWSKI – ARCHAEOLOGY RESEARCHER OF ANCIENT TEMPLES AND SACRED ARCHITECTURE CZECHOSLOVAKIA

This article tells us about the life of Ivan Borkovskiy, whose name was unknown in the USSR period. He was written about as a Czech archeologist, without mentioning his Galician and Ukrainian origin. Now his contributions are explored, the are: the contribution in the learning archeology of temples and ancient sacral Czechoslovak architecture, the discovery of the remains from the Holy Virgin Mary church, the exploring of the church with two apses in the Left Gradec and the largest discoveries in the Prague Gradec which now became the Residency of the President in the Czech Republic. The findings of the archeological memorials by Ivan Borkovskiy gave us a possibility to remove the white spots (unproved facts) in the Medieval Czech History.

Key words: "Prague Culture", Prague Gradec, "Church of Holy Mary", Left Gradec, Zhalov-Roztoky, Bethlehem chapel.

© Я. Левкун

Надійшла до редакції 13.05.2010

УДК Т-3 (4 Укр) 635.017

ТОПОГРАФІЧНІ ТА ВІЙСЬКОВО–ТОПОГРАФІЧНІ ОПИСИ ТЕРИТОРІЙ XVIII – XIX ст. ЯК ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ЛЬОНАРСТВА ТА ТЮТЮННИЦТВА В УКРАЇНІ

ІННА ПЕТРОВА,

кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних дисциплін Донецького університету економіки та права

У статті представлено результати історико-наукового аналізу процесу становлення й розвитку льонарства та тютюництва в Україні в останній чверті XVIII - початку XIX ст. як галузей сільськогосподарського виробництва. Показано значення льонвиробництва та тютюництва для економіки України на різних етапах історичного розвитку країни, вплив термінів висаджування розсади на продуктивність тютюну в умовах Лівобережної та Правобережної України.

Ключові слова: тютюн, тютюництво, льонарство, вирощування коноплі, Лівобережна Україна, Правобережна Україна.

Постановка проблеми та аналіз праць, у яких започатковано її вирішення. Звільнення Чорноморського узбережжя від турецького панування та інкорпорація Правобережної України до складу Російської імперії активізували економічні зв'язки між ок-

ремими регіонами України, створили умови для поглиблення сільськогосподарської спеціалізації районів. У цей час зростає роль технічних культур у сільському господарстві, відбувається швидке становлення ринкових відносин. Внутрішній ринок Правобережжя, Лівобережжя,

№ 3 (103) травень-червень 2010 р.